

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto

Asia

TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNNAN LAUSUNTO SÄHKÖISEN
KUULEMISEN KEHITTÄMINEN VALTIONHALLINNOSSA, II VAIHE
(Oikeusministeriö Lausuntoja ja selvityksiä 2008:8)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiinnittää lausunnossaan huomiota sähköisen kuulemisen kehittämiseen valtionhallinnossa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, erityisesti avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen siten, että osallisuuden moninaisuus otettaisiin huomioon.

Oikeusministeriö pyytää lausuntoja raportista 2008:8: Sähköisen kuulemisen kehittäminen valtiollahinnossa, II vaihe ja pyytää lausunnonantajia kiinnittämään huomiota

Yleisesti:

1. esitettyihin kymmeneen toimenpide-esitykseen (luvut 1 ja 7).

Toimenpide-esityksistä erityisesti:

2. internetpohjaisen osallistumisympäristön mahdollisuuksiin aktivoida ihmisiä osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja poliittis-hallinnolliseen päätöksentekoon (toimenpide-esitys 1).
3. erilaisten kumppanuusmallien soveltuvuuteen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyömuotoina (toimenpide-esitys 10).

Työryhmän raportti käsittelee hallinnon/viranomaisten ja kansalaisten välistä vuorovaikutusta ilahduttavan monipuolisesti. Kuulemisen ohella tarkastellaan kansalaisten osallistumista ja osallisuutta. Kansalaiset nähdään paitsi äänestävinä ja kantaa ottavina yksilöinä, myös yhteisöjen ja erityisesti järjestöjen jäseninä. Raportti myös kuvaa hyvin valmistelun prosessia ja jo esille tulleita näkemyksiä raportin aikaisempiin versioihin.

Toisaalta kuitenkin raportin ja sen toimenpide-ehdotusten keskiössä (esim. toimenpide-esityksessä 1) on lähinnä tekninen ratkaisu, internetpohjainen vuorovaikutteinen, opastava ja tiedottava 'osallistumisympäristö', joka on hallinnon ja viranhaltijoiden suunnasta ohjattua vuorovaikutusta. Käytännössä tämä tarkoittaa kansalaisten kuulemista tietyissä hallinnon prosesseissa esille tulevilla asioissa.

Siltä osin kuin osallistumisympäristö tarkoittaa eduskunnan, valtion- ja kunnallishallinnon toimintaprosessien ja niiden tuottaman informaation kokoamista yhteen selkokielisesti, ehdotus on var-

masti tervetullut. Monien kansalaisryhmien osallisuuden näkökulmasta hallinnon kielen ja menettelyjen selkiyttäminen on välttämätöntä, ja kaikille kansalaisryhmille selkiyttäminen on varmasti eduksi. Tasa-arvon näkökulmasta tällöin on tärkeää, että havainnollistavissa esimerkeissä käytetään erilaisten kansalaisryhmien arkista kokemusta.

Toisaalta kaiken eduskuntaa ja valtion- ja kunnallishallintoa koskevan osallistumisen paketoiminen yhteen tiettyyn osallistumisympäristöön näyttää paitsi kunnianhimoiselta niin myös osallisuuden kannalta ongelmalliselta tavoitteelta. Jo erilaisia hallinnon prosesseja on niin monenlaisista asioista, ettei yksi erinomainenkaan ympäristö voi mitenkään olla paras mahdollinen tapa käsitellä niitä. Ympäristöstä muodostuisi prosesseja ohjaava menettely, jolloin tapausten erilaisuus ohjattaisiin samanlaiseen osallistumismuottiin. Sama monimuotoisuuden yksinkertaistaminen yhdenlaiseen muottiin pätee vielä moninkertaisesti osallistuviin kansalaisiin. 'Osallistumisympäristölle' on varmasti olemassa riittävästi käyttöä, ja siksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa sen perustamista. Sitä ei kuitenkaan pidä markkinoida kaiken osallistumisen kattavana, vaan sille tulee määritellä rajat.

Sähköistä osallistumista tulee pohtia nykyistä tarkemmin myös kansalaisten osallistumisen ja *osallisuuden näkökulmista*. Erityisesti raportissa muutamaan kertaan mainittu *arjen osallisuus kaipaisi lisäpohdintaa*.

Kansalaisten osallistumista ja osallisuutta on kuntien ja valtion sääntely- ja päätöksentekoprosessin lisäksi monenlaisessa arkisessa toiminnassa. Raportissa tästä esimerkkinä mainitaan järjestöt, joissa aktiiviset kansalaiset toimivat ja ottavat kantaa. Tämän lisäksi, vaikkei tätä raportissa käsitellä, yhteisöllistä osallisuutta on myös erilaisten yhteiskunnallisten instituutioiden yhteydessä. Sosiaalityöntekijät, terveydenhoitajat tai kirkon työntekijät, muun muassa, saattavat luoda tilaa alueen asukkaiden yhteisölliselle toiminnalle, joka kuuluu osallisuuteen. Myös tällaisessa osallisuudessa syntyy näkemyksiä, ehdotuksia tai kannanottoja, vaikka kyseessä ei ole organisoitunut järjestötoiminta.

Osallisuuden käsitteen korostamisen kautta sähköisen kuulemisen piiriin saataisiin monenlaisia erityisryhmiä. Vaikka tietotekniikan käyttötaidot ja -mahdollisuudet ovat Suomessa hyvin yleisiä, kuten raportissa mainitaan, ei niitä käytetä lainkaan yleisesti julkiseen osallistumiseen (kuten myös raportissa mainitaan). Nimenomaan osallisuuteen tulee siis kiinnittää huomiota, koska julkinen osallistuminen voi kummuta siitä. Tällöin tärkeitä toimijoita ovat eri yhteiskunnallisten instituutioiden työntekijät, jotka voivat toimia välittäjänä erilaisten kansalaisryhmien ja julkisen keskustelun välillä. Heidän avullaan osallisuus voi kattaa laajasti erityisryhmiä. Mikäli toimenpide-ehdotus 10 viittaa tämän tapaiseen yhteistyöhön ja kumppanuuteen eri yhteiskunnallisten instituutioiden työntekijöiden kanssa, on ehdotus erinomainen.

Sukupuolen näkökulmasta on tärkeää ajatella kansalaisuutta yhteisöllisenä ja konkreettisiin arjen käytäntöihin paikantuvana. Vaikka Suomi on järjestöjen luvattu maa, ja varmasti monet kansalaisryhmät ja sukupuolet tulevat edustetuiksi jo järjestöjen kautta - ja hallinnon ja järjestöjen yhteistyö on itsestään selvästi tärkeää - jää paljon arkista toimintaa ja osallisuutta järjestöjen ulkopuolelle. Esimerkiksi maahanmuuttajanaisilla on useissa kaupungeissa keskinäisiä yhteisöjä, jotka ovat erittäin tärkeitä heidän osallisuudelleen suomalaisen yhteiskuntaan. Kansalaisnäkökulmaa on tarpeen avata yksilöistä ja järjestöistä kaikenlaiseen yhteisölliseen toimintaan.

Raportti on kirjoitettu tyypilliseen suomalaiseen tietoyhteiskunnan kansalaisuutta rakentavaan tapaan. Kansalaisuuden toivotaan kattavan kaikki kansalaiset, ja samalla eri kansalaisryhmien välisiä eroja pohditaan tai otetaan huomioon vain hyvin vähän. Tietotekniikkataitojen osalta onkin näytet-

tävissä, että suurella osalla Suomessa asuvista on riittävät taidot raportissa esitetyn osallistumisympäristön käyttämiseen, ja muun muassa, ettei sukupuolten välillä ole suuria eroja. Toiseksi, vaikka raportissa on tietoisesti ja oikein tehty eroa kansalaisuuden ja asiakkaan välille, on yksilöllinen palvelujen käyttäjä-asiakas se kansalainen, jolle osallistumispalveluja luodaan. Näitä käsityksiä olisi hyvä avata pidemmälle.

Kirjastoissa on opastettu aikuisväestöä verkkoasiointiin ja internetin hyötykäyttöön. Iäkkäille naisille kohdenneet kurssit ovat olleet suosittuja. Kirjastot ovat ottaneet paikkansa taistelussa digitaalista kuilua vastaan. Kirjastot ovatkin tähän erinomaisia: tilat ovat kaikille avoimet, kirjastolaitos perustuu demokraattisiin arvoihin ja niissä työskentelee kansalaisten kieltä puhuvia asiantuntijoita. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että kirjastoille tulee taata riittävät resurssit, jotta ne voivat tarjota kaikille tasa-arvoisen väylän sähköiseen asiointiin.

Kun kansalaisuus ja siihen liittyvä osallisuus nähdään paikantuvan arjen käytäntöihin ja yhteisöllisyyteen, voidaan huomio kiinnittää yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin eroihin, jotka ovat läsnä arjen toiminnassa. Tällöin sukupuoli lomittuneena ikään tai etniseen tai kulttuuriseen taustaan onkin merkittävä tekijä myös sähköisen osallisuuden kannalta. Sukupuolen analyysiä tekemällä todennäköisesti löytyy erityisryhmiä, joiden osallisuutta on syytä tukea, mikäli halutaan heidän liittyvän osallistumispalveluiden joukkoon.

On hämmentävää lukea, että sähköisesti tapahtuva osallistuminen on Suomessa vähentynyt 2000-luvun puolella. Onko kysymys siitä, että erilaisin projektivaroin on käynnistetty hankkeita, jotka ovat projektien loppuessa päättyneet, ja korvautuneet joillakin muilla hankkeilla? Tällaista lyhytjäteistä kehittämistä on ollut paljon etenkin EU-rahoituksella. *Olisikin tärkeää, että osallistumisen kanavat olisivat pysyviä ja niitä ylläpidettäisiin jatkuvasti, jotta kansalaiset löytäisivät ja ehtisivät tottua niihin muodostaakseen vähitellen omia tapojaan käyttää niitä.*

Raportin esitys hallinnon käytäntöjen ja kulttuurien kehittämisestä suuntaan, jossa osallistuminen on itsestään selvä käytäntö, on erittäin tärkeä. Tällöin myös hallinnon koulutuksessa tulee osallistuminen nähdä laajasti ja tiedostaa kansalaisten moninaisuus.

Heidi Hautala
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteeri